

Перебийніс В.І.,
академік АЕНУ, д-р екон. наук, професор
Полтавського університету економіки і торгівлі,
член Правління Спілки економістів України,
голова Полтавської обласної організації
Спілки економістів України

Рогоза М.Є.,
заслужений діяч науки і техніки України,
академік АЕНУ, д-р екон. наук, професор,
завідувач кафедри
Полтавського університету економіки і торгівлі

Кузьменко О.К.,
канд. екон. наук, доцент
Полтавського університету економіки і торгівлі

ЄВРОПЕЙСЬКА КЛАСТЕРНА ПОЛІТИКА: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Подальший розвиток економіки України багато вчених і практиків [9] пов'язують зі створенням кластерів як вагомим чинником забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних товарів і послуг.

Господарським кодексом України (ст. 120) передбачено, що господарські об'єднання утворюються як асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, інші об'єднання підприємств, передбачені законом. Статтею 127 цього кодексу визначено, що законом можуть визначатися й інші форми об'єднання інтересів підприємств (союзи, спілки, асоціації підприємців тощо) [1]. З огляду на зазначене, очевидно, що кластери як суб'єкти господарювання можуть функціонувати у формі господарського об'єднання.

Концепцією Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року [7]

визначено оптимальний варіант функціонування галузі, який полягає у реалізації державної політики структурно-технологічних перетворень промисловості на середньо- і високо-технологічні виробництва шляхом збільшення частки вітчизняних розробок на основі поєднання інноваційної та промислової політики. У Концепції зазначається, що переваги даного варіанта можуть бути реалізовані шляхом створення науково-інноваційно-виробничих кластерів.

Іншим урядовим документом – Концепцією реформування державної політики в інноваційній сфері [8] – встановлено, що розвиток системи державного регулювання в цій сфері здійснюється шляхом спрощення процедур утворення інноваційних кластерів.

У Стратегії розвитку морських портів України на період до 2038 року [12] зазначено, що до проблем функціонування та розвитку портової галузі відноситься відсутність мережі кластерів. У цьому урядовому документі констатується, що однією з основних умов для розвитку портової галузі є створення кластерів у морських портах. Тому до мети Стратегії віднесено, зокрема, створення мережі кластерів. Відповідно цьому, одним з основних завдань Стратегії є створення мережі кластерів шляхом визначення переліку морських портів і типів кластерів.

Розвиток кластерів народних художніх промислів (як напрям реалізації державної політики у сфері зайнятості населення) передбачений ст. 16 Закону України «Про зайнятість населення» [10].

Промислові кластери в Європі – це групи спеціалізованих підприємств, часто малі та середні підприємства (МСП) та інші, пов'язані з ними допоміжні суб'єкти у місці, які тісно співпрацюють [11].

У ЄС [13] приділяється багато уваги кластерному розвитку саме як ключовому драйверу розвитку інновацій та росту

конкурентоспроможності економік країн. Так, країни ЄС керуються спільною кластерною політикою, а уряди мають спеціальні програми з розвитку кластерів в різних секторах економіки.

Такий орган ЄС як Генеральний директорат з питань внутрішнього ринку, промисловості, підприємництва та МСП здійснює керівництво Європейською платформою для кластерної співпраці (ЕССР) [5], яка є основним центром кластерної співпраці в рамках ЄС і за його межами. Вона об'єднує понад 1 000 кластерних організацій по всій Європі, охоплюючи понад 100 000 МСП, близько 8 000 великих фірм, близько 11 000 університетів та інших дослідницьких організацій.

Інша організація – Європейський секретаріат з кластерного аналізу (ESCA) [6] – це універсальний центр для просування досконалості управління кластерами шляхом порівняльного аналізу та маркування якості організацій з управління кластерами у всьому світі. Організація, що базується в Берліні, координує мережу з близько 200 експертів з кластерів з більш ніж 30 країн, які пропонують послуги порівняльного аналізу та маркування від імені ESCA.

Ще одна інституція – Європейська обсерваторія з питань кластерів та промислових змін [3] – забезпечує політичну підтримку існуючих або нових кластерних ініціатив на національному та регіональному рівнях. Це здійснюється за допомогою пілотних регіонів, кластерних тестів на стрес та концептуальних описів сучасної кластерної політики, що сприяє регіональним структурним змінам та розвитку галузей.

Для удосконалення кластерного менеджменту в 2014 році Європейська Комісія в рамках програми COSME впровадила Європейську програму кластерної досконалості кластерів [2]. Ця програма вийшла на новий етап у 2019 році, започаткувавши третій конкурс пропозицій, який у 2020 році сприяв формуванню 13 європейських кластерних партнерств

для кластерної досконалості з 69 європейськими партнерів.

У такому документі, як «Європейська панорама кластерів та промислових змін 2020» [4] подано інформацію про ефективність найкращих кластерів у 51 секторі економіки залежно від величини та спеціалізації фірми.

Варто зазначити, що в Україні перспективним є також розвиток хайтек-кластерів [13]. Основою кластеру в хайтек є колаборація (співпраця) широкого кола гравців відповідного економічного сектору – малого та середнього бізнесу, великих підприємств, університетів, наукових установ та лабораторій, інкубаторів, центрів трансферу технологій та ін.

Отже, як свідчать проведені дослідження, інституційне забезпечення розвитку кластерів в Україні (як вагомого чинника забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних товарів і послуг) варто удосконалювати з урахуванням переваг європейської кластерної політики та досвіду ЄС у цій сфері економіки.

Література:

1. Господарський кодекс України: Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 05.12.2020).
2. Досконалість європейських кластерів. URL: https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/cluster/excellence_en (дата звернення: 05.12.2020).
3. Європейська обсерваторія з питань кластерів та промислових змін. URL: https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/cluster/observatory_en (дата звернення: 05.12.2020).
4. Європейська панорама кластерів та промислових змін 2020. URL: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/40524> (дата звернення: 05.12.2020).
5. Європейська платформа кластерного співробітництва. URL: <https://www.clustercollaboration.eu> (дата звернення: 05.12.2020).

6. Європейський секретаріат з кластерного аналізу (ESCA). URL: <https://www.cluster-analysis.org/> (дата звернення: 05.12.2020).

7. Концепція Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 липня 2013 р. № 603-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/603-2013> (дата звернення: 05.12.2020).

8. Концепція реформування державної політики в інноваційній сфері: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2012 р. №691-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/691-2012> (дата звернення: 05.12.2020).

9. Перебийніс В.І., Джаман М.О., Перебийніс О.В., Гончаров Г.О. Транспортно-логістичні кластери: сутність, напрями розвитку / Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції: зб. наук. праць. Київ: СЕУ / Рівне: НУВГП, 2014. Вип. XX, № 4. Ч. 1. С. 28–35.

10. Про зайнятість населення. Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> (дата звернення: 05.12.2020).

11. Промислова кластерна політика. URL: http://ec.europa.eu/growth/industry/policy/cluster_en (дата звернення: 05.12.2020).

12. Стратегія розвитку морських портів України на період до 2038 року: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 липня 2013 р. № 548-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-2013> (дата звернення: 05.12.2020).

13. Хайтек кластери в Україні – поточний статус-кво та виклики розвитку: Асоціація підприємств промислової автоматизації України. URL: <https://appau.org.ua/info/hajtek-klastery-v-ukrayini-potochnyj-status-kvo-ta-vyklyky-rozvytku/> (дата звернення: 05.12.2020).